

Lõimumisvaldkonna siht- ja sidusgruppide karakteristikud TAUSTAINFO

2013

Rahastaja: Kultuuriministeerium

Autor:

Jane Matt on SA Poliitikauuringute Keskuse Praxis valitsemise ja kodanikuühiskonna programmi analüütik.

Poliitikauuringute Keskus Praxis on Eesti esimene sõltumatu, mittetulunduslik mõttekeskus, mille eesmärk on toetada analüüsile, uuringutele ja osalusdemokraatia põhimõtetele rajatud poliitika kujundamise protsessi.

Poliitikauuringute Keskus Praxis

Tornimäe 5, III korrus

10145 Tallinn

tel 640 8000

www.praxis.ee

praxis@praxis.ee

Väljaande autoriõigus kuulub Poliitikauuringute Keskusele Praxis. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Matt, Jane 2012. Lõimumisvaldkonna siht- sidusgruppide karakteristikud. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Sisukord

Sissejuhatus	4
Rahvastikku ja sihtrühma iseloomustavad üldised näitajad	4
Lõimumismeetmete sihtgrupid	5
Eestlased	5
Mitte-eestlased: üldkarakteristikud.....	6
Mitte-eestlased: lõimklastrid	6
Noored	9
Uusimmigrandid.....	10
Uusimmigrandi määratlus.....	10
Uusimmigrantide arv Eestis	11
Sisserände põhjus	11
Päritolu.....	12
Keeleoskus ja tööpuudus	13
Lõimumisvaldkonna sidusrühmad	13
Kasutatud kirjandus.....	17

Sissejuhatus

Teemalehe eesmärk on iseloomustada lõimumisvaldkonna siht- ja sidusrühmi, kirjeldada nende vajadusi ning rolle. Teemaleht moodustub kolmest suuremast osast. Esimeses osas antakse ülevaade analüüsi käigus koostatud lõimklastritest - tuuakse välja klastrite iseloomustus koos lõimumisega seotud vajaduste ja võimalustega. Teises osas pööratakse põhitähelepanu uusimmigrantidele – tuuakse välja uusimmigrantide käsitlemise aluseks olevad lähtekohad, iseloomustatakse sihtgruppide läbi üldnäitajate ning kirjeldatakse nende probleeme seoses kohanemisega Eesti ühiskonnas. Teemalehe viimases osas kirjeldatakse sidusrühmi, kes omavad lõimumismeetmete tulemuslikkuse saavutamisel kesksel rolli.

Rahvastikku ja sihtrühma iseloomustavad üldised näitajad

Eesti Statistikaameti esialgsetel andmetel on Eesti rahvastikuarv 01.01.13 seisuga 1 286 540 inimestest, olles aastataguse seisuga vähenenud 2,4%. Rahvastikuregistrisse kantud Eesti elanike arv oli samal ajal 1 357 992, sisaldades andmeid nii püsivalt kui ka tähtajaliselt Eestis viibivate isikute kohta (allikas: Siseministerium, rahvastikuregister).

TABEL 1. EESTI RAHVASTIKU KOOSSEIS KODAKONDSUSE LÕIKES

Kodakondsus	Protsent
Eesti	84
Muu riigi	9
Määratlemata	7

Allikas Siseministerium, rahvastikuregister, avaldatud Välisministeriumi poolt (vt About Estonia, Society, Citizenship); Vabariigi Valitsuse koduleht

Endiselt suur on **määratlemata kodakondsusega** isikute arv – Eesti kogurahvastikust ca 7% (vt tabel 1). Määratlemata kodakondsusega isikute arv on aasta-aastalt küll langenud, viimastel aastatel on langustempo aga aeglustunud (allikas: Vabariigi Valitsuse andmed). **Muu riigi kodakondsusega** isikutest elab Eestis kõige rohkem Venemaa Föderatsiooni kodanikke - 94 404 inimest, kellele järgnevad Ukraina kodakondsusega - 5432 inimest. EL kodanikest elab Eestis enim Soome kodanikke-4991, järgnevad Läti – 2877 ja Leedu – 1830 ja Saksamaa – 1649 kodanikuga (allikas: Siseministerium, rahvastikuregister).

TABEL 2. EESTI RAHVASTIKU KOOSSEIS RAHVUSGRUPPIDE LÕIKES

Rahvus	Protsent
Eestlased	69
Venelased	25
Ukrainlased	2
Valgevenelased	1
Soomlased	0,8

Allikas Statistikaamet

Varasemad uuringud toovad esile, et rahvuse asemel muutub lõimumisprotsessis järjest olulisemaks kodakondsus (nt sissetuleku ja majandusliku heaolu eristamisel on rahvusest olulisem Eesti kodakondsuse omamine) (Kasearu ja Trumm 2008: 22, vt ka Lauristin 2008: 142-143). Eesti kodakondsuse omandamist ei saa aga pidada lõimumise lõppeesmärgiks. Lisaks püsib rahvuslik kuuluvus olulise tunnusena hoiakute diferentseerijana (*ibid.*).

Lõimumismeetmete sihtgrupid

Eestlased

Kõige suuremaks lõimumismeetmete sihtrühmaks on eestlased, kes moodustavad Eesti kogurahvastikust ca 69% (vt tabel 2). Eesti kodakondust omas 31.12.2011 seisuga 1 101 761 inimest (allikas: Statistikaameti REL andmed)¹. Eestlaste hulgas on rohkem naisi – 53% naisi 47% meeste kohta (allikas: Integratsioonimonitooringu andmebaas 2010). Vanuserühmadest kõige suurema osakaaluga on keskealised vanuses 30-55 - 43%. Võrreldes mitte-eestlastega on rohkem nooremaealisi (32% vs. 22%) ning vähem vanemaealisi (25% vs. 33%). Hariduselt on eestlaste hulgas mitte-eestlastega võrreldes rohkem kõrgharidusega isikuid (25% vs. 19%), samuti aga põhiharidusega isikuid (22% vs. 16%). Mitte-eestlastega võrreldes on väiksem keskharidusega isikute osakaal 53% vs. 66%). (*ibid.*)

Järjest enam räägitakse lõimumisprotsessi kahe-suunalisusest, kus oma roll on täita ka eestlastel (vt näiteks Saar 2009: 17). Eesti puhul on tuvastatud suhteliselt madal valmisolek ja avatus ka uusimmigrante vastu võtta, mistõttu on eestlaste peamiseks väljakutseks teistest rahvustest eestimaalaste võrdväärsete ühiskonnaliikmetena tunnustamine ning nende kaasamine Eesti ühiskonna arendamisse. Uuringud näitavad, et lõimumishoiakult on suurem osa eestlastest, kas tõrjuva või kahtleva hoiakuga (kokku ca 64%), avatud või pigem avatud hoiakuga on seejuures kõigest 36% eestlastest. Suur osa (ca 40%) on n.ö kahtlejaid, kelle arvamus võib olude mõjul muutuda nii positiivses kui ka negatiivses suunas. (Lauristin ja Vihalemm 2008: 20; vt ka Kriger ja Tammaru 2011: 217) Eesti paikneb EL riikide hulgas, kus on väikseim nende inimeste osakaal, kes arvavad, et immigrandid võiksid riigi arengule positiivselt mõjuda (Eestis 16% vrld. EL keskmine 40%) (IOM 2011: 35).

¹ Rahvastikuregistri andmetel oli Eesti kodanike arv 01.01.2013 seisuga 1 144 815

Mitte-eestlased: üldkarakteristikud

Üheks suuremaks lõimumispoliitika sihtgrupiks peale eestlaste on Eesti (peamiselt) venekeelne püsielanikkond, kes moodustab ca 92% kõigist mitte-eestlastest. Naisi on mitte-eestlaste hulgas võrreldes meestega rohkem (53% vs. 47%). Enamiku mitte-eestlaste vanus jääb vahemikku 30-55 (45%). Osakaalult teise suurema grupi - 32% - moodustavad vanemaealised vanuses 56-74. Nooremaealisi (vanuses 15-29) on mitte-eestlaste hulgas kõige vähem - 24%. Hariduselt on enamik mitte-eestlasi keskharidusega (66%), 19% on kõrgharidusega ja 16% põhiharidusega. (allikas: Integratsioonimonitoringu andmebaas 2010)

Sotsiaalselt staatuse poolest on suurim osa muu rahvuse esindajaid oskus- ja lihttöölised (25%). Ligikaudne sama suur hulk mitte-eestlastest on pensionil (24%). Võrreldes eestlastega on rohkem töötuid (11%), vähem aga neid, kes on tippspetsialistid, spetsialistid, ametnikud või ise endale töö andjad, ettevõtjad või keskastme- või tippjuhid. Eelnevaga seoses paigutab suurem osa mitte-eestlastest end madalamasse ühiskonnakihti (33%). Regionaalselt paikneb suurim osa mitte-eestlastest Tallinnas (43%), millele järgneb Virumaa (35%). Kõige vähem mitte-eestlasi on Lõuna-Eestis (3%). (*ibid.*)

Mitte-eestlased: lõimklastrid

2011.a Integratsioonimonitoring (Lauristin 2011: 195) viitab asjaolule, et üldine lõimunute ja mittelõimunute mitte-eestlaste osakaal on püsinud viie aasta jooksul suhteliselt sarnasel tasemel. Samas, suurenenud on sihtgrupi sees toimunud polariseerumine - mis tähendab, et suurenenud on nii väga hästi lõimunute kui ka väga halvasti lõimunute osakaal (*ibid.*: 195, vt ka Vetik 2008: 3). See viitab asjaolule, et suurendada ei ole suudetud lõimunute üldist osakaalu ühiskonnas ning et tekkimas on järjest suurem vajadus luua spetsiaalseid meetmeid sihtrühma erinevatele osadele (vt Lauristin 2011: 195; Lauristin ja Vihalemm 2008: 16). Sellest tulenevalt ei ole mitte-eestlaste kogukonda otstarbekas käsitleda homogeense tervikuna, kellele suunatakse ühetaolised meetmed ning prioriteedid.

Sihtrühmasisese mitmekesisuse väljaselgitamiseks koostati Integratsioonimonitoringu 2011 raames klasteranalüüs (Lauristin 2011), mille tulemusel grupeeriti sihtrühma kuulujad vastavalt tunnustele ning lõimumisvajadustele.

Klastrite koostamisel on aluseks võetud indeksi väärtused järgmistes valdkondades: „kodanikuidentiteet“ (EV kodakondsuse olemasolu, osalemine valimistel jne), „eestikeelsus“ (s.o eesti keele oskus, selle kasutamine jne) ja „osalus“ (usaldus riigi institutsioonide vastu, poliitiline- ja kodanikuühiskonnaalane aktiivsus jne). Tekkinud klastreid analüüsiti erinevate sotsiaal-demograafiliste karakteristikute alusel (nt vanus, sugu, haridus, kodakondsus) aga ka hoiakute, eelistuste, käitumismustrite jne alusel (*ibid.*).

Analüüsi põhjal tekkis viis klassist keelelise, poliitilise ja sotsiaalse lõimumisdimensiooni põhjal, millest tulenevalt võib sihtrühma jaotada järgmiselt (Lauristin 2011 alusel):

1) „Multidimensionaalselt lõimunud“ (A- klaster)

Nimetatud klassist moodustab 21% teistest rahvustest Eesti täiskasvanud elanikkonnast. Siia kuulub keskmisest rohkem noori ja keskealisi (15-55-aastaseid) ning märgatavalt rohkem kõrgharidusega inimesi. A- klassist kuulujad elab keskmisest rohkem Tallinnas, Maardus ning mujal Eestis.

Keskmisest vähem on neid aga Ida-Viru linnades. Oma eluga tuleb A- klastrisse kuuluja hästi toime. Sotsiaalse staatuse poolest on nad sageli tippspetsialistid, spetsialistid või ametnikud, samuti ollakse ka ise enda tööandja, ettevõtja, tipp- või keskastmejuht. Need on valdavalt Eestis sündinud ja hariduse saanud mitte-eestlased. A- klastrisse kuulujatel on enamasti Eesti riigi kodakondsus (4/5 klastrisse kuulujatest), nad oskavad hästi eesti keelt ning nende sõprade-tuttavate seas on palju eestlasi. A- klasteri esindaja jälgib peamiselt eestikeelset meediat (eelistab seda Vene kanalitele), Eesti venekeelse meedia suhtes ollakse samas tulenevalt oma heast eesti keele oskusest üsna ükskõiksed. Neile on omane tugev kodanikuidentiteet ning usaldus Eesti riigi ja institutsioonide vastu (tähistavad põhiliselt Eesti, mitte Vene riiklikke tähtpäevi). Nad on ka aktiivsed valijad ja poliitikaühilised- kõige vähem toetatakse muu venekeelse valijaskonnaga võrreldes Keskerakonda enim eelistatakse teisi eesti erakondi.

Antud klastrisse kuulujad väidavad kõige sagedamini, et nad on kokku puutunud diskrimineerimise ja konfliktidega rahvuslikul pinnal. Ühest küljest võib see olla selgitatav sagedasema viibimisega eestlaste seas, teisest küljest on selle klasteri esindajal mõnevõrra kõrgemad ootused ning soov saada koheldud võrdväärse partnerina.

A- klastrisse kuulujale on olulised head elu- ning karjääriringimused. Nii endale kui ka lastele peetakse oluliseks kvaliteetse (kõrg)hariduse kättesaadavust.

2) „Kodanikudimensioonis lõimunud“ (B- klaster)

Selle klasteri moodustab 16% teistest rahvastest Eesti täiskasvanud elanikkonnast.

Klastrisse kuulujatel on keskmisest sagedamini kesk- või kutseharidus, veerandil ka kõrgharidus ning nad on kas kesk- või vanemas eas inimesed.

B- klastrisse kuulujad elavad enamasti Tallinnas, v.a Lasnamäel. Enesehinnanguliselt kuuluvad nad kesk- või madalasse keskkihti, jäädes majanduslikult pigem kehvemale järjele. Kodanikudimensioonis lõimunu on keskmisest veidi sagedamini ise endale tööandja, ettevõtja, tipp- või keskastme juht, samuti leidub nende hulgas keskmisest veidi sagedamini oskus- ja lihttöölisi. Ka omavad klastrisse kuulujatest keskmisest sagedamini Eesti kodakondsust (82%).

Klastrile on iseloomulik tugev kodanikuidentiteet ja lojaalsus Eesti riigile (üle 90% tunneb end kuuluvat Eesti rahva hulka ja peab Eestit ainsaks kodumaaks). Paljud neist omavad ka Eesti kodakondsust. Samuti on neile omane madal konfliktsus ning vähene diskrimineerimiskogemus. A- klasteriga võrreldes iseloomustab neid aga madal eluga rahuolu.

Eesti keelt kasutavad sellesse klastrisse kuulujad suhteliselt vähe (vaid 40% on enda hinnangul aktiivse keeleoskusega), kuna elatakse üldjuhul venekeelse elanikkonnaga asupaikades. Seetõttu peetakse vajalikuks nt kakskeelsete täiendkoolitusvõimaluste olemasolu. Suheldakse, samas, siiski nii eesti kui ka vene keeles. Neile on iseloomulik kohaliku venekeelse meedia jälgimine ja usaldamine. Keskmisest kriitilisemad ollakse Venemaa meedia suhtes. Suhteliselt ettevaatlikult suhtutakse ka Venemaa kaasmaalaste poliitikasse.

B- klastrisse kuuluja on kultuuriliselt keskmisest aktiivsem, osaledes näiteks rahvuskultuuriseltside tegevustes ning tähtsustades religiooni. B- klaster on oluline lõimumistegevuste auditoorium just meedia-alastele lõimumistegevustele (vt ka allpool lõimumise sidusgrupid).

B-klasterisse kuulujad on poliitilised aktiivsed - 63% pooldab Keskerakonda, 22% teisi erakondi, Vene erakondi üldiselt ei usaldata.

3) „Keeledimensioonis lõimunud“ (C- klaster)

Klaster C moodustab 13% Eesti teistest rahvustest elanikkonnast ning sellesse kuulub kõige rohkem nooremaealisi inimesi. Keskmisest rohkem kuulub siia klasterisse põhi- ja kõrgharidusega inimesi. Elukohaks on neil sageli Lasnamäe ja Maardu. Kõige rohkem on siin õpilase või üliõpilase staatusega isikuid, keskmisest mõnevõrra rohkem on ka tippspetsialiste aga ka töötuid.

C- klasterisse kuuluvad ambitsioonikad, väga hea eesti keele oskusega, kuid samas eestlastega vähe läbi käivad inimesed. Neile on omane nõrk kodanikudentiteet ning nende hulgas on rohkem neid, kes on mõne teise riigi kodakondsusega. Eesti Vabariigi kodakondsuse puudumine pole samas seotud halva eesti keele oskusega vaid kodakondsuse madala maine ning vähese subjektiivse vajalikkusega.

C- klasterile on iseloomulik umbusk ja kriitiline hoiak nii Eesti kui ka Venemaa riikliku poliitika, samuti Eesti riiklike institutsioonide suhtes. C- klasterisse kuulujad on keskmisest harvemini huvitatud erakondlikust ja institutsionaalsest poliitikast ja on suhteliselt madalama valimisaktiivsusega. Samas, sellesse klasterisse kuulujad osalevad sagedamini alternatiivsetes poliitilise tegevuse vormides. Neil on kõige rohkem konfliktide ja diskrimineerimise kogemust.

B - klasterisse kuuluja on nii vene- kui ka eestikeelsete internetikanalite aktiivne tarbija. Kohalikust venekeelsest meediast üldiselt ei huvituta, Venemaa telekanalite kõrval järgitakse mõnevõrra ka eestikeelset meediat.

Selles klasteris on kõige suurem nende osakaal, kes on valmis Eestist lahkuma. Eestist lahkumist ajendab neid ebakvaliteetne kõrgharidus ning puudulikud eneseteostusvõimalused.

4) „Nõrga kodanikudentiteediga“ (D- klaster)

Nõrga kodanikudentiteediga klaster moodustab 29% ehk suurima osa Eesti teistest rahvustest elanikkonnast.

D- klasteris on esindatud kõik vanuserühmad. Sinna kuulujad on kõige sagedamini keskharidusega (nende seas on keskmisest oluliselt vähem näiteks kõrgharidusega inimesi) ning pärit Ida-Viru linnadest. Sotsiaalse staatuse poolest on D- klasteri esindaja mittetöötav (lapsehoolduspuhkusel, kodune vms), samuti oskus- või lihttöeline. Nad on enamasti madalama sissetulekuga, end madalamasse ühiskonnakihti positsioneerivad isikud. Nõrga kodanikudentiteediga klasterisse kuulujaid iseloomustab kõige sagedamini Venemaa, mõne teise riigi või määratlemata kodakondsuse olemasolu.

D- klasterisse kuulujad on küll Eestile orienteeritud ning soovivad EV kodakondsust, kuid neid takistab puudulik eesti keele oskus. Klasterisse kuulujaid iseloomustab keskmisest madalam usaldus riiklike institutsioonide vastu, materiaalne rahulolematuse ja pessimism Eesti elu hindamisel. Enamus klasterisse kuulujatest eelistab-usaldata ainult Venemaa meediakanaleid, kaks kolmandikku kuulub ka kohaliku venekeelse meedia foruumi, ligikaudu iga teine rühmas tunneb huvi aga Eesti teemade (suurema) kajastuse vastu. D- klasteri esindajate valimisaktiivsus on suhteliselt kõrge (näiteks osales 62% kohalikel valimistel). Valdavalt ollakse Keskerakonna toetajad.

Eritähelepanu vajavad D- klasteri noored (32%), keda puudutab suurem tõenäosus sattuda vaesuse ja võõrdumuse suletud ringi ning sellega seotud sotsiaalsete riskide ohvriks.

5) „Passiivne kodakondsuseta ja keeleoskuseta“ (E- klaster)

Klaster E moodustab 22% teistest rahvustest Eesti täiskasvanud elanikkonnast. Sellesse kuuluvad pigem vanemaalised, madalaima haridustasemega (valdavalt põhiharidusega), eesti keelt mitte- oskavad Ida-Virumaa elanikud. Sotsiaalse staatuse poolest on E- klaster esindajad enamasti pensionil või töötud.

E- klasterisse kuulujad on suures osas Venemaa Föderatsiooni kodanikud või määratlemata kodakondsusega - ligi 66% peavad Venemaad ka oma ainsaks kodumaaks. Klasterit iseloomustab madal enesehinnang ning nende vajadus venekeelse olmeinfo järele on suur. Keelebarjääri tõttu ollakse suuresti sõltuvuses Venemaa meediaväljast, samas on iseloomulik ka kohaliku venekeelse meedia (Raadio 4) aktiivne tarbimine. Ühiskondlikus elus (näiteks kohalikel valimistel) osalevad sellesse klasterisse kuulujad väga vähe.

Ka sellesse klasterisse kuuluvad noored vajavad erilisi jõupingutusi hariduses ja tööturul, et aidata neid välja vaesuse ja tõrjutuse surnud ringist.

Noored

Varasemates uuringutes on analüüsitud noorte, sh mitte-eestlastest noorte riskikäitumist (Trumm ja Kasearu 2008: 185-186). Analüüsitulemused näitavad, et nii eestlaste kui mitte-eestlaste seas on väiksem tõrjutuse risk nooremaelistel kuni 45-aastatel inimestel võrreldes 60-aastaste ning vanematega. Vanusrühmade lõikes peetakse lapsi ja noori üldiselt aga üheks tähtsamaks sihtrühmaks kaasates selleks järele enam ka lasteaedu (Sepp 2008: 289).

Kuigi mitte-eestlaste seas on riskikäitumise üldine tase tunduvalt kõrgem kui eestlaste seas, on eestlaste ja mitte-eestlaste noorte õigusrikkujate sotsiaal-demograafiline taust küllaltki sarnane – mõlemas grupis on valdavaks madala haridustasemega (lõpetamata või lõpetatud põhiharidus), ühe vanemaga või lahutatud vanematega perest pärit noortega. Otsene seos riskikäitumise ja perekonna sotsiaal-majandusliku ja kultuurilise tausta vahel puudub. (Trumm ja Kasearu 2008: 185-186) Klasteranalüüsi tulemusel järeldus ka, et erilist tähelepanu vajavad E- ja D klasterisse kuuluvad noored väljumaks vaesuse ja tõrjutuse surnud ringist (Lauristin 2011).

Riskikäitumise peamiseks põhjusteks peetakse ühiskonnas üldiselt levinud hoiakuid – tarbijalikkust, väikest vastutusvõimet, liigset orienteeritust (materiaalsele) edule, üldist hoolimatust teiste suhtes jne. Mitte-eestlaste osas tuuakse ühe peamise probleemina esile noorte jaoks vajaliku info vähesus. Riskikäitumise vähendamisele suunatud meetmete osas on probleemiks vene keelt emakeelena (või vähemalt kõrgtasemel) valdavate riskikäitumise spetsialistide vähesus, mis takistab nii valdkonnas tehtavat ennetustööd kui ka korrektsiooni- ja nõustamistegevust. (Trumm ja Kasearu 2008: 166-167)

Mitte-eestlastest noorte olulisimaks ressursiks Eesti haridussüsteemis ja tööturul on eesti keele oskus. Keeleoskuse ja ühiskonna tundmise seisukohast on halvemal positsioonil seetõttu Ida-Virumaal elavad noored. Mitte-eestlaste haridusvalikutes domineerivad ratsionaalsed otsused – võimalus omandada praktiline eriala ning leida erialale vastav töökoht; eelistatakse alasid, kus eesti keele valdamine kõrgtasemel ei ole kohustuslik. (*ibid.*)

Uusimmigrandid

Uusimmigrandi määratlus

Uusimmigrantide karakteristikud sõltuvad sellest, keda me uusimmigrandi alla silmas peame. Peamiseks küsimuseks on siinjuures, **millise viibimisperioodi jooksul saab sisserännanud lugeda uusimmigrandiks?**

Erinevates analüüsides võib täheldada erinevaid lähenemisi uusimmigrandi mõistele (vt näiteks Immigrantrahvastik Eestis; Uusimmigrandid haridusasutustes; Uusimmigrantide lapsed Eesti hariduses...; Integratsioonimonitoring 2011 jne).

ÜRO soovitatud definitsiooni kohaselt eristatakse lühiajalist (kestusega kolm kuud kuni aasta) ja pikaajalist migratsiooni (kui teise riiki asutakse elama kauemaks kui üheks aastaks) (Rannut 2010; 2012: 3, vt ka United Nations 1998).

Rannut (*ibid.*) märgib, et uusimmigrantideks peetakse üldiselt sisserändajaid, kes on riiki saabunud viimase kolme kuni viie aasta jooksul. Ka OECD defineerib uusimmigrandina (*recent migrants*) inimese, kes on asukohariiki sisse rännanud viimase viie aasta jooksul. Neid sisserännanuid, kes on riigis elanud kauem kui viis aastat defineeritakse sisseelanud migrantideks (*settled migrants*).

Osades uuringutes loetakse uusimmigrantideks aga sisserännanuid, kes on Eestisse saabunud pärast iseseisvuse taastamist alates 1991.aastast (vt nt Immigrantrahvastik Eestis). Seda ei saa pidada väga asjakohaseks, kuna selle järgi tuleb uusimmigrandiks lugeda kõik sisserännanud, kes on Eestis elanud üle 20 aasta, kellel on siin sündinud näiteks lapsed jne.

Eraldi käsitluseluse annab uusimmigrandi määratlus õiguslikust regulatsioonist lähtuvalt. Tähtajalise elamisõiguse omandamiseks peavad EL kodanikud registreerima oma Eestis oleva elukoha Eesti rahvastikuregistris. Alalise elamisõiguse saab **EL kodanik** üldreeglina registreerida, kui on tähtajalise elamisõiguse alusel elanud Eestis püsivalt 5 aastat järjest (vt EL kodaniku seadus). **EL kodanike perekonnaliikmed** võivad tähtajalist elamisõigust üldreeglina taotleda EL kodaniku juurde. Kui EL kodaniku perekonnaliige on tähtajalise elamisõiguse alusel Eestis püsivalt elanud 5 aastat järjest, saab ta taotleda alalise elamisõiguse registreerimist (vt EL kodaniku seadus). **Kolmandate riikide kodanikele** (eeldusel, et nad ei ole EL kodaniku perekonnaliikmed) antakse tähtajaline elamisloa kehtivusajaga kuni 5 aastat, misjärel võib välismaalane taotleda pikaajalise elaniku elamisloa (vt välismaalaste seadus). Erandiks on pagulased, kes saavad vastavalt välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusele tähtajalise elamisloa kolmeks aastaks, ajutise kaitse saajad aga üheks aastaks.

Vastavalt Eestis kehtivale elamisõigust puudutavale regulatsioonile võib uusimmigrandiks lugeda seega isikut tema Eesti riiki saabumise hetkest töötamise, õppimise, perekonnaga ühinemise vm seadusest tuleneval eesmärgil, kuni alalise elamisõiguse omandamiseni. **Alaline elamisõigus võidakse üldreeglina omandada 5 aastat pärast tähtajalise elamisõiguse saamist.** Pikaajalise elaniku elamisloa saamiseks peavad kolmandate riikide kodanikud täitma ka juba teatud integratsiooninõudeid – nimelt peab isik oskama eesti keelt vähemalt B1 tasemel (vt välismaalaste seadus).

Eelnevast tulenevalt on esmalt vaja leida konsensus uusimmigrandi määratluse osas. **Ettepanek on lugeda uusimmigrandiks inimene alates tähtajalise elamisõiguse omandamise hetkest Eestis viie aasta jooksul.** Selline määratlus ühtiks ka OECD määratlusega. Veidi paindlikum lähenemine oleks

uusimmigrandi staatuse mitte sidumine ajalise määratlusega- vaid lugeda uusimmigrandiks nt kõik tähtajalise elamisõiguse või elamisloa alusel Eestis elavad välismaalased ja EL kodanikud ning nende perekonnaliikmed.

Uusimmigrantide arv Eestis

2013. aasta 02.01. seisuga omas tähtajalist elamisõigust ligikaudu 13 000 EL kodanikku (allikas: autori arvutused tuginedes rahvastikuregistri ja PPA andmetele²) ning 123 EL kodaniku perekonnaliiget (allikas: PPA). Sama aja seisuga elas Eestis lisaks 23 192 kolmanda riigi kodanikku, kellele oli väljastatud tähtajaline elamisluba. Kokku elas uusimmigrante Eestis 01.01.2013 seisuga seega ca 36 000. Nende hulgas oli kõige rohkem (10 407) määratlemata kodakondsusega isikuid ning Venemaa Föderatsiooni kodakondsusega isikuid (8053) (allikas: PPA). Kui jälgida elamislubade alusel Eestis elavate isikute päritolu, siis võib täheldada, et väikest langustrendi näitab Venemaa Föderatsiooni ja määratlemata kodakondsusega isikute arv, väikest tõusutrendi aga muu kodakondsusega isikute arv (*ibid.*, vrdl. 2010.a 9814 isikut vs 2013.a 10810 isikut).

EL tööjõu vaba liikumise kontekstis on elukohariigi vahetamine üsna tavalisemaks muutuv nähtus. Võttes arvesse nii EL-siseseid kui ka globaalseid arengumustreid võib migratsiooni pidada järjest aga intensiivsemaks muutuvaks nähtuseks (vt ka Eesti inimvara raport 2010: 8-12, 24; Lanzieri 2011: 23-24).

Sisserände põhjus

Uusimmigrantide vajadused Eesti eluga kohanemisel on suuresti seotud sisserände põhjusega. Teatud juhtudel tegeleb sisserändajaga Eesti ühiskonnaga kohanemisel näiteks ettevõtte või ülikool, teatud juhtudel on kohanemisega seonduv aga sisserännanu enda ülesanne (nt pererände puhul).

Töötamine on üks peamisi Eestisse saabumise põhjuseid (Kriger ja Tammaru 2011: 216). Üheks EL migratsioonipoliitika eesmärgiks on ELi atraktiivsuse suurendamine kõrge kvalifikatsiooniga töötajate jaoks ning teadlaste vastuvõtmise suurem soodustamine (Sisekaitseakadeemia Euroopa rändevõrgustik 2012). 2012.a tehti Eestis 835 töötamisega seotud elamisloa andmise otsust (millele võib lisada 61 ettevõtlusega seonduvat otsust).

Sellel rühmal on üldjuhul suur motivatsioon Eesti elu, ühiskonda ja kultuuri tundma õppida. Samas ei pruugita pikema perspektiiviga kohanemisest olla huvitatud, kuna Eestiga ollakse seotud vaid tähtajalise töölepingu alusel (Kriger ja Tammaru 2011: 222, Rannut 2010). Kohanemise vajadus muutub aktuaalsemaks siis, kui töölepingut pikendatakse ning taotletakse alalist elamisluba.

Õpperänne on samuti üks EL prioriteete. 2012.a tehti 516 õppimisega seotud elamisloa andmise otsust. Õpilased ja üliõpilased on enamasti väga huvitatud Eesti elu, ühiskonna ja kultuuri tundma

---

² Tähtajalise elamisõiguse alusel riigis viibivate EL kodanike kohta ei õnnestunud ametlikku statistikat saada. Kuna teada oli EL kodanike koguarv ning alalise elamisõigusega EL kodanike arv, siis tähtajalise elamisõigusega EL kodanike arvu saamiseks lahutati EL kodanike koguarvust alalise elamisõigusega EL kodanike arv.

õppimisest, samas jääb (üli)koolide roll uusimmigrantide kohandamisel jääb sageli aga ebapiisavaks (Kriger ja Tammaru 2011: 216). Tagatud on küll näiteks keeleõpe ja elukoht, kuid sisserändajaid valmistatakse puudulikult ette oma õiguste, võimaluste ja kohustuste tundma õppimisel (*ibid.*: 219).

Pererände eesmärgil Eestisse saabujad on kõige rohkem motiveeritud kohaliku eluga kohanemisest (*ibid.*: 216, Rannut 2010). Pererändega seoses (elamisloa abikaasa või sugulase juurde) tehti 2012.a ka kõige rohkem elamisloa andmise otsuseid – 1255. Sageli on perekonnaga ühinejate näol tegemist töötute või tööl mittekaivate isikutega. Kuna neil puudub kohanemist vahendav institutsioon töökoha või ülikooli näol, siis leiavad perekonnaga ühinemise eesmärgil saabunud immigrandid end sageli sotsiaalsest isolatsioonist, vajades tuge just sotsiaal-majandusliku lõimumise valdkonnas ja töökoha leidmisel (*ibid.*).

Rahvusvaheline kaitse. Varupaiga taotluste arv näitab kasvutrendi. Kui aastal 2010 oli taotluste arv kõigest 33, siis 2011.a oli neid 67 ning 2012.a 77. 1997- 2012. IV kvartali seisuga oli kõikidest varjupaigaotsustest tehtud 40 varjupaiga andmise ning 27 täiendava kaitse andmise otsust (allikas: PPA).

Ühiskonna suhtumine pagulaste vastuvõtmisse on üldjuhul kõige kriitilisem - seda eriti eestlaste hulgas (nende hulgas on mitte-eestlastega võrreldes kaks korda vähem neid, kes leiavad, et Eestil on moraalne kohustus põgenikke suuremal hulgal vastu võtta) (Kriger ja Tammaru 2011: 218). Rahvusvahelise kaitse saanute lõimumise takistustena on välja toodud elukoha registreerimisega seotud probleeme, mis takistavad juurdepääsu mitmetele teenustele (Kallas ja Kaldur 2011). Probleemne on juurdepääs eesti keele õppele ning ametnike teadlikus nimetatud isikute õiguslikust staatusest ning pakutavatest teenustest. Üheks suurimaks kitsaskohaks on rahvusvahelise kaitse saanud isikute infopuudus Eesti ühiskonda lõimumisel ning elukorralduslike küsimuste lahendamisel (*ibid.*)

Päritolu

Uusimmigrantidele suunatud lõimumismeetmetest rääkides on vaatluse all nii EL kodanikud (ja nende perekonnaliikmed) kui ka kolmandate riikide kodanikud. Nende eristamine omandab tähtsuse just erinevaid õigusi ja kohustusi (nt töötamise õigus) silmas pidades (vt ka Rannut 2010). See tähendab ka, et teatud juhtudel seab riik ise piiranguid sisserännanute muutumisel alalisteks elanikeks või nende tööturule integreerimisel. Seetõttu on eriti oluline kooskõla lõimumiseesmärkide ja seadustest tulenevate migratsioonitingimuste vahel. Arvestada tuleb ka, et uusimmigrantide eesmärk ei pruugi olla sihtriigiga püsivate sidemete loomine.

Suurim väljakutse seoses kohanemisega Eestis puudutab Aafrikast ja Aasiast pärinevaid immigrante - ennekõike lihttöölisi, pererände raames saabunud immigrante ja üliõpilasi (vähem aga kõrgelt kvalifitseeritud töötajaid). Venemaalt ja endisest NSVL-i riikidest pärinevate riikide immigrantidele teeb kohandumise lihtsamaks kohapeal olemasolev venekeelne kogukond, vene keele laialdane kasutatavus, samuti ühine minevik (Kriger ja Tammaru 2011: 218). Kuivõrd keeleoskust peetakse töö leidmisel üheks kriitilise tähtsusega faktoriks, siis on endisest NSVL-ist pärit sisserännanud vene keele oskusest tulenevalt mõnevõrra paremas olukorras võrreldes teiste uusimmigrantidega (*ibid.*: 221).

Päritolu determineerib ka selle, kuidas tajutakse eestlasi ja nende käitumist. Kui Venemaalt ja endisest NSVL-ist pärit inimeste jaoks on eestlased avatud, lahked ning abivalmis, siis lääne ning Aasia- Aafrika sisserändajad peavad eestlasi sageli külmadeks, tuimadeks ning hoolimatuteks (*ibid.*: 219).

Keeleoskus ja tööpuudus

Eesti ühiskonnas toimetulekuks peetakse kõige olulisemaks eesti keele oskust ning sisserännanutel esineb üldiselt suur motivatsioon see selgeks saada (Rannut 2010; vt ka Kallas ja Kaldur 2011: 22). Hoolimata kõrgest motivatsioonist viitavad uuringud, et täiskasvanud õppijate väljalangevus eesti keele kursustelt on suur, ulatudes 30%-ni. Peamise eesti keele kursusel väljalangemise põhjusena tuuakse seejuures tööpuudus (Rannut 2012: 6).

Uusimmigrandid ise hindavad oma keeleoskust (nii eesti- kui ka inglise) pigem kehvaks, mistõttu on problemaatiline näiteks ametiasutustega suhtlemine. Vähesel keeleoskusega seotud probleeme kinnitavad ka sisserändajatega kokku puutuvad ametnikud jm organisatsioonide esindajad. (*ibid.*)

Sisserännanute sõnul on keeleõppe korraldus Eestis keeruline (nt puudub adekvaatne info keelekursuste kohta riigiasutuste kodulehtedel, ametnikel puudub sageli valmisolek informatsiooni jagada, pikad järjekorrad, tasuta keelekursuste vähesus, kohtade puudumine, eesti keele õppe pakkumine enamasti vaid vene keele baasil) (*ibid.*: 220, Kallas ja Kaldur: 2011: 25; vt ka Saar 2009: 55).

Mitmed rahvusvahelised uuringud toovad esile ka sisserändajate hulgas valitseva kõrgema tööpuuduse (IOM 2011: 95). Nagu eelnevalt viidatud on see probleem aktuaalseim pererände raames saanud immigrantide puhul. Sarnaselt keelekursustele toovad nii sisserändajad kui ka teenuseosutajad probleemina välja vähesel informeerituse ja üldise infopuuduse (Kriger ja Tammaru 2011: 221). Riigiasutuste kodulehtedel leiduv võõrkeelne informatsioon (nt töö leidmisega seonduv) on sageli lühendatud või hoopis puudu, soodustades valeinfo levikut (*ibid.*).

Kõik see viitab riigi vastutusele uusimmigrantidele mõeldud vastuvõtutingimuste kujundamisel ning neid puudutavatest õigustest – kohustustest informeerimisel. Varasemad uuringud näitavad, et sisserännanud elavad Eestis sageli täielikus segregatsioonis ja isolatsioonis ega suuda isegi mitme aasta möödudes ühiskonnas toime tulla (Rannut 2012: 4).

Lõimumisvaldkonna sidusrühmad

Lõimumisprotsessi edukus kujuneb suuresti sidusrühmade liikmete lõimumishoiakutest, sellest, milline on nende lõimumisvalmiduse aste ning kuidas nad lõimumisprotsessi oma isikuga kujundavad (Lauristin ja Vihalemm 2008: 25).

Lõimumisprotsessi olulisemate sidusrühmadeks on (kohandatud Lauristin ja Vihalemm 2008: 24-25 alusel):

- **Kõrgemad riigiametnikud** (ministeeriumite kantslerid, asekanstlerid, osakonnajuhatajad, personalitöötajad)

Kõrgemate riigiametnike keeletase on üldjuhul hea ning neid võib näha lülina erinevate rahvusgruppide vahel. Põhilise ülesandena võib selle sidusrühma puhul näha lõimumispoliitika üldist edendamist, samuti huvitatuse ja teadlikkuse suurendamist lõimumisest kui kõiki poliitikavaldkondi läbivast protsessist. Kõrgemate riigiametnike roll seondub kindlasti ka üldiste kaasamisprotsesside kujundajana - kaasates mitte-eestlasi riiklike poliitikate väljatöötamisel ja rakendamisel.

- **KOV ametnikud** (ja KOVide volikogude töösse kaasatud inimesed)

Kõikjal Euroopas on teadvustatud kohaliku poliitilise tasandi rolli olulisust lõimumisprotsessis. Eestis on KOVide roll lõimumispoliitika elluviimisel pigem tagasihoidlik, juhuslik, fragmenteeritud ja komplementaarne. Kuigi lõimumiseesmärkide saavutamisel tõusetub ennekõike just nende KOVide roll, kus esineb oluline osakaal mitte-eestlasi, ei tähenda see, et ülejäänud Eestis lõimumisalased probleemid puuduksid või et neid regioone ei peaks lõimumisprotsessi kaasama. (Sepp 2008: 285-286)

KOVide mõjus lõimumisele võib eristada kolme aspekti (Sepp 2008 alusel):

- 1) KOV organite ja asutuste (linna- või vallavalitsuste ja volikogude) igapäevane tegevus mitte-eestlastega asjaajamisel – kasutades klientide teenindamisel sobiv keel tagatakse KOVi tõhusus ühiskonna lõimijana;
- 2) KOV kui kohaliku lõimumispoliitika kavandaja ja elluviija. See erineb eesmärkide, läbimõelduse ja süsteemsuse ning kasutatavate ressursside mahu osas KOVide lõikes oluliselt;
- 3) KOV kui riikliku lõimumispoliitika elluviija, n.ö rakendusasutus, mis on raskendatud tulenevalt riigi ja KOVide üldistest koostööprobleemidest. Sellest tulenevalt ollakse KOVi tasandil pigem skeptiliselt ja riigi suhtes äraootavalt meelestatud. Johtuvalt sellest on vajalik luua koostööhoobasid, mis suurendaks kavandatud meetmete ja tegevuste mõjusust.

KOV ametnikud puutuvad mitte-eestlastega kokku ennekõike teenuste ja toetuste pakkumisel, samuti informatsiooni levitamisel õigusaktidest ja volikogu tööst. Arvestada tuleb, et KOVides toimub riigi poliitikate mitte-ametlik ja osaline tõlge. KOV- süsteemis esineb lõimumise olemuse ja eesmärkide tähenduse mõistmisel seetõttu ka kohatine suur varieeruvus ja vastuolulisus (Sepp, 2008).

Eduka lõimumisprotsessi tingimuseks (ja mõjususe suurendajaks) on ametnike teadlikkuse ja kompetentsi tõstmine läbi koolituste ja muu teavitustegevuse. Täiendavaks väljakutseks koostöö puhul on kohaliku ja riikliku lõimumispoliitika vahelise kooskõla saavutamine. Kriitiliseks edufaktoriks on veel ka KOVi juhtide ja ametnike arusaamade kooskõla riiklike lõimumispoliitika eesmärkide osas. (Sepp 2008: 312)

- Lõimumisvaldkonna **spetsialistid** (riigi asutuste töötajad, kes oma igapäevases töös puutuvad kokku muu emakeelt kõnelevate inimestega, nt PPA, SKA, Haigekassa, Tööturuamet, politseinikud, meditsiiniõed, sotsiaaltöötajad)

Antud sidusgrupi roll on seotud teenuste osutamisega sihtgrupile ning nendega selle teemalisel suhtlusel. Oluline on teenuseid ja toetusi vahendavate ametnike teadlikkus erineva staatusega mitte-eestlaste (erinevatel eesmärkidel sisserännanud) õigustest ja kohustustest. Sidusgrupi tähtsus seisneb seega ennekõike informatsiooni vahendamises ning sobivate lahenduste pakkumises.

- **Kodanikuühendused** (nii eesti- kui muukeelsed)

Kodanikeühenduste kui lõimumiseesmärkidesse panustajatest võib välja tuua kaks olulist funktsiooni: 1) ühest küljest tegutsetakse mitte-eestlastest elanikkonna võimustajana, selle rühmaidentiteedi tugevdajana ning selle spetsiifiliste probleemide parema teadvustaja ja lahendajana; 2) teisest küljest on organiseerumine ka võimalikuks koostöökanaliks eestikeelse ühiskonnaga. Paljudel on eestikeelsete ühendustega arvukalt koostöökogemusi ja üldiselt avaldatakse ka valmisolekut selliseks koostööks. Ka organisatsioonide esindajad ise asetavad suure kaalu kodanikeühenduste töö integreerivale ja liitvale mõjule. (Tallinna Ülikool 2010)

Avalik võim saab panustada jagatava info kättesaadavusse. Rahastajatel ja kodanikuühiskonna arendajatel tuleks suuremat tähelepanu pöörata tegevusele, mis parandavad venekeelsete katusorganisatsioonide võimekust jagada operatiivset ja piisavat infot ning suurendavad ühenduste esindajate teadlikkust olemasolevatest infokanalitest. (*ibid.*)

- **Meedia**

Meediast sõltub eeskätt erinevaid kultuure ja rahvaid mõistva ja ühendava või vastandava mentaliteedi kujunemine ühiskonnas. Samuti on meedial oluline roll olmeinfo vahendajana. (Lauristin ja Vihalemm 2008)

Eesti ja muust rahvusest meediavälja ühisruum on hetkel suhteliselt väike (Korts 2008). Nagu eelnevalt tutvustatud klasteranalüüsist selgub (vt Lauristin 2011), on suur osa venekeelsest elanikkonnast (B- aga ka D- ja E- klaster) huvitatud Eestiga seonduvatest teemadest, samuti venekeelse elanikkonna probleemide meediakajastusest ning ühtse inforuumi kujundamisest (vt ka Korts 2008: 99). Seetõttu on oluline näiteks venekeelse info (nt ETV venekeelsete saadete) olemasolu avalik-õiguslikus meedias, samuti ETV saadetele (kultuurisaated, publitsistika, kohalikud poliitikasaated) venekeelsete subtiitritega varustamine ning lõimumistemaatika lülitamine ajakirjanike taseme- ja täiendõppesse (Lauristin 2011; Korts 2008: 100-101).

- **Arvamusliidrid** (teadlased, poliitika-, majandus- ja kultuuritegelased, ajakirjanikud)

Arvamusliidrid on oluliseks lõimumispoliitika sidusrühmaks, kuna neil on võimekus hoida päevakorras ning kujundada üldist lõimumisalast debatti. Arvamusliidrite seisukohtadel ja hinnangutel on seega oluline roll avaliku arvamuse – hoiakute ja meelsuse - kujundamisel lõimumisprotsessi sisu, edukuse ning probleemide kohta.

- **Haridustöötajad** (õpetajad, õppealajuhatajad jne)

Haridustöötajate käsitlemisel lõimumisprotsessi sidusgrupina on oluline õpetajate roll õppekavade elluviijatena (nii kakskeelse haridusmudeli rakendamise, mitmekultuurilise õppekava elluviimise kui ka ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse arendamise juures). Kriitilise tähtsusega tõusetub seejuures õpetajate koolituse ja täiendõppe küsimus. (Kirss 2008)

Õpilasi tuuakse varasemates uuringutes esile ka kui seni alatähtsustatud ressursi. Näiteks on nende hoiakud eestikeelsele osalisele aineõppele üleminekuga seoses oluliselt positiivsemad kui õpetajate endi omad ning nad omavad sageli häid ideid noortevahelise suhtluse edendamiseks. Õpilased vajavad seetõttu enam kaasamist, samuti võivad nad pakkuda väärtuslikku infot erinevate poliitikate rakendamise juures. Vähe tähelepanu on pööratud õpetajate erialaste ühendustele, nt aineliitudele, kes võivad samuti teatud muudatuste läbiviimisel head tuge pakkuda. (*ibid.*)

Uuringud toovad esile, et mitmete vastuolude ja pingete allikat nähakse laste ja noorte lõimumisalaste hoiakute väga tugevas mõjutatuses nende perekondade poolt (Sepp 2008). Seetõttu omavad haridustöötajad rolli ka suhtlemisel lapsevanematega.

Kasutatud kirjandus

- Eesti inimvara raport (IVAR): võtmeprobleemid ja lahendused 2010. Eesti Koostöö Kogu ja Säästva arengu komisjon
- EL kodaniku seadus, kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/1034665> (31.01.2013)
- EL rändeprojekt „Immigratsioonipoliitika 2.0“. Sisserändajate ja ekspertide küsitlus (MEIS kodulehekül, <http://www.meis.ee/sisserandajate-ja-ekspertide-kusitlus#sidusgrupid>)
- Kallas, K. ja Kaldur, K. (2011). Eestis rahvusvahelise kaitse saanud isikute hetkeolukord ning integreeritud eesti ühiskonda. Tartu: Balti Uuringute Instituut
- Kasearu, K. ja Trumm, A. (2008). Eesti- ja venekeelse elanikkonna aineiline olukord ja eluga rahulolu. Uuringu Eesti Integratsiooni Monitooring 2008 aruanne
- Kirss, L. (2008). Hariduslik integratsioon. RP 2008-2013 vajadus- ja teostatavusuuringu kohaliku omavalitsuse uurimisgrupi lõpparuanne. Tartu
- Korts, K. (2008). Sallivus ning kultuuridevaheline dialoog, lõimumine ja meedia. RP 2008-2013 vajadus- ja teostatavusuuringu kohaliku omavalitsuse uurimisgrupi lõpparuanne. Tartu
- Kruger, T. ja Tammaru, T. (2011). Uusimmigrantide kohanemine Eestis. Eesti Integratsiooni Monitooring 2011, Kultuuriministeerium
- Lanzieri, G. (2011). Fewer, older and multicultural? Projections of the EU populations by foreign/national background, Eurostat
- Lauristin, M. (2011). Lõimumisprotsessi tulemuslikkus ja sihtrühmad: klasteranalüüs. Eesti Integratsiooni Monitooring 2011, Kultuuriministeerium
- Lauristin, M. ja Vihalemm, T. (2008). Sissejuhatus. Uuringute raamistik, integratsiooni olemuse ning sihtrühmade täpsustamine. RIP 2008-2013 vajadus- ja teostatavusuuringu lõpparuanne. Tallinn-Tartu
- Lauristin, M. (2008). Kodanikud ja mittekodanikud: venekeelse elanikkonna erinevad kategooriad ja lõimumistendentsid. Uuringu Eesti Integratsiooni Monitooring 2008 aruanne
- Rannut, Ü. (2012). Täiskasvanud uusimmigrantide keeleõppemotivatsioonist ja õpetamise meetodikast, Integratsiooni Uuringute Instituut/ ImmiSoft OÜ
- Rannut, Ü. (2010). Uusimmigrantide kohanemine Eestis, IRI publikatsioonid, võrguväljaanne, http://kohanemisprogramm.tlu.ee/wp-content/uploads/2010/05/ksiraamat_ilma_tlehtedeta.pdf
- Rannut, Ü. (2009). Kohanemisprogramm kolmandate riikide kodanike lõimimiseks Eestis. Käsiraamat ametnikule ja koolitajale; http://kohanemisprogramm.tlu.ee/wp-content/uploads/2010/05/ksiraamat_ilma_tlehtedeta.pdf
- Rände- ja varjupaigapoliitika aruanne 2011 – olulised arengusuunad Eestis ja teistes Euroopa Liidu liikmesriikides, Sisekaitseakadeemia Euroopa rändevõrgustik, 2012
- Saar, E. (teadustoim.), Pöder, K. (toim.) (2009). Immigrantrahvastik Eestis. Tallinn: Statistkamet
- Sepp, V. (2008). Eesti ühiskonna integratsioon kohaliku omavalitsuse süsteemis. RP 2008-2013 vajadus- ja teostatavusuuringu kohaliku omavalitsuse uurimisgrupi lõpparuanne. Tartu
- Trumm, A. ja Kasearu, K. (2008). Sotsiaalse ja majandusliku integratsiooni hetkeolukord ja tuleviku väljakutsed. RIP 2008-2013 vajadus- ja teostatavusuuringu sotsiaalsete riskirühmade uurimisgrupi lõpparuanne. Tartu
- United Nations (1998). Recommendations on Statistics of International Migration — Revision 1. Statistical Paper Series M, No. 58
- Uusimmigrantide lapsed Eesti hariduses. Hariduspoliitilised põhimõtted ning hariduskorraldus, Haridus- ja Teadusministeerium, 2004

Vabariigi Valitsus, <http://valitsus.ee/et/valitsus/tegevusprogramm/loimumine/maaratlemata-kodakondsusega-isikute-arv> (30.01.13)

Vallimäe, T. et al. (2010). *Venekeelsed kodanikeühendused ja Eesti kodanikuühiskond: paralleelsed maailmad või vaikne integratsioon? Uuringu raport*. Tallinn: Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Tallinna Ülikool

Välismaalaste seadus, kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/976276#para19> (30.01.13).

World Migration Report 2011. Communicating Effectively about Migration, International Organization for Migration of Religion, 72(3), 253-274.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

2013